

Om folk fra møllen i Als.
Af Vagn Jensen.

Hist hvor vejen slår en bugt. Efter mirabelle hegnet ved præstegården og det lille stråttækte hus, hvor Lise boede med sin søn, Leo. Min jævnaldrende legekammerat da jeg var 9 år. Netop der dukkede møllen op med sine store vinger bredt ud, og vejen fortsatte forbi, ned ad bakken mod Helberskov.

For mig bestod "møllen" også af de mange bygninger, der var samlet omkring selve den store mølle, som ragede højt op over det hele. Min faster og onkel, Susse og Hans Jørgens hus med udhuse og stor have omkring. Her boede også mine fætre Jørn og Erik. På den anden side af fællesvejen lå det største hus, en hvid 2-etagers villa, hvor mine bedsteforældre boede på den øverste etage, og onkel Gunnar og tante Nanna med deres børn og tjenestepige beboede den nederste etage. Børnene var min kusine Jytte og mine fætre Ove og Svend og senere Leo. Desuden var der El-værket og andre mindre bygninger, så "møllen" var næsten en hel lille landsby i landsbyen Als.

"Møllen" i Als var mine bedsteforældres livsværk. Han Carl Jensen kom fra Sjælland som udlært møllersvend og hun Cathrine (f. 17-09-1885) kom fra Hobro, med handelsskole-eksamen og forretningserfaring, så de var begge tilflyttere i Als. Ifølge kirkebogen blev de gift i Hobro 10-10-1907.

I ægteskabet var børnene:

Henning født 5-5-1908 Døbt 8/6. Faddere:
Gårdejer Jens Frederiksen, Als By.
Gasværksbestyrer Niels Nielsen, Hobro
Mejerist Ejnar Jensen, Mejeriet Ravnborg
Gudmoder: Ungpige Johanne Nielsen, Hobro

Emmy født 11-7-1910 Døbt 14/8. Faddere:
Mejerist Ejnar Jensen, Mejeriet Ravnborg
Møller Svend Jensen, Als By
Guldsmed Sigurd Nielsen, København
Gudmoder: Ungpige Kathrine Olesen, Ranum Seminarium

Gunnar født 1-4-1912 Døbt 27/5. Faddere:
Husmand Peter Sloth, Als
Murer Emil Jørgensen, Als By
Ungkarl Tjenestekarl Valdemar Olsen, Astrup
Gudmoder: Ungpige Mikaline Mejlsø, København

Alice født 31-7-1914 Døbt 26/11. Faddere:
Muremester Emil Jørgensen, Als By
Husmand Jens Peder Nielsen, Helberskov Mark
Husmand og fisker Jens Nielsen Sundby, Als By
Gudmoder: Ungpige Johanne Nielsen, Hobro

Niels Christian født 13-10-1926 Døbt: 26/12. Faddere:
Barnets moder
Ungpige Petra Johanne Nielsine Nielsen, Hobro
Ungkarl Henning Jensen, Als By
Manufakturhandler Emil Jørgensen, Als By

Min bedstefar havde som ung haft planer om at emigrere til Australien sammen med nogle venner. Men han strandede altså i Jylland og kom til Als Mølle hos den navnkundige møller og spillemand Jens Frederiksen. Her lærte han også at spille på fløjte og deltog i det lokale musik- og kulturliv, hvilket bragte ham og min bedstemor sammen.

Ifølge den lokale skik skulle de unge karle tildeles "lam" d.v.s. en pige som karlen skulle sørge for og passe på for det kommende år, når der var legestue og fester. Da alle i landsbyen sagde A om sig selv, undtagen Carl fra Sjælland og den fine dame Cathrine fra Hobro, der sagde jeg om sig selv, var det jo ret naturligt, at de blev koblet sammen. Og derved blev det.

Carl forpagtede møllen i 1905, blev gift i 1907 og købte møllen i 1910. Til møllen hørte der dengang et stråtekt hus, som familien kunne bo i. Desuden var der et udhus, som måske ikke har været alt for solidt. I hvert fald styrtede udhuset sammen under et forsøg på at hæve loftshøjden.

Handlen i 1910 er noteret i Hellum-Hindsted Herreds Skøde og Panteprotokol (11-10-1910 pag 521) Jens Frederiksen sælger til Carl Jensen:

"Den mig tilhørende ejendom af Als by og sogn, skyldsæt under matr.nr. 15c for hartkorn 1 fdk. Med rette tilhørende og underliggende, hvilken ejendom sælges ham med alle de samme herligheder og rettigheder, byrder og forpligtelser, hvormed jeg har været ejer.

I handlen er:

Indbefattet de på ejendommen stående bygninger med mur og nagelfast appertinentier, herunder en kakkellovn, et komfur og grubekedel samt den på ejendommen stående hollandske vindmølle med stående og løbende redskaber og i øvrigt som vi herom mundtlig ere forenede.

Købesummen er 8.000 kr. 2.500 er pantegæld, 4.500 dækkes ved udstedelse af panteobligation, og de sidste 1.000 kr. er der skaffet sikkerhed for.

I øvrigt forpligter sælgeren sig til ikke at opføre bygninger på sin omliggende ejendom matr. nr. 15a som kan have indflydelse på vinden til møllen."

Livet i de lavloftede stuer i det stråttækte møllerhus har nok mest været afhængig af mandsarbejdet omkring mølle og El-værk, som kom til i 1916-17. Men der har også været plads til og rum for landsbyens første aftenskole, som fru Jensen satte i værk.

Men stokrose idyl varer sjældent ved, og det gjorde det heller ikke i møllerhuset. Som udhuset fik også stuehuset en sørgelig skæbne, idet det brændte ned til grunden en skønne dag. Min far fortalte, at hans næsten komplette samling af danske frimærker gik op i luer den dag, og det var han ked af.

Branden betød, at mine bedsteforældre blev værter på Als Afholdshotel. Her kunne de bo og virke, mens der blev bygget et nyt hus ude ved møllen. 6.000 kr. har jeg hørt det nye hus kom til at koste.

Men på afholdshotellet var der meget at gøre med personale, arrangementer og drift. Dengang brugte man endnu det ulækre system med spytbakker, som de skråtyggende gæster forsøgte at ramme, når tobakssovsen blev for voldsom. Bakkerne ville min bedstemor ikke røre ved, det måtte pigerne tage sig af. Fru Jensen bestemte.

Om der skulle bevilling til at drive et afholdshotel, ved jeg ikke. Men efter begæring har Hellum-Hindsted Herredskontor bevilget næringsbrev som mel- og grynsmøller til Carl Jensen den 9. februar 1914 ved l.s. Bay. Dette er senere udvidet til også at omfatte detailhandel, idet politikontoret i Hadsund ved s. Bo Larsen 23-11-1923 giver denne tilladelse. Handlen skulle udøves fra hhv. matr.nr. 15c (møllen) og matr.nr. 56b i Als. Sidstnævnte må være min bedstemors butik i Als by, hvorfra hun solgte håndarbejder, garn og sy artikler til egnens kvinder.

Bedstemor var i det hele taget et meget engageret og aktivt menneske. Hun havde adskillige offentlige tillidshverv, som hun overkom samtidig med sine mange pligter i hjemmet. F. eks. var hun formand og kasserer i Dansk Kvindesamfunds Als-Øster Hurup kreds i mere end 10 år, og i lige så lang tid var hun formand for Kvindernes Fredsliga i Bælum kreds. Desuden var hun gennem 13 år formand for Als Kommunes Børneværnsudvalg.

Så sent som lørdag den 7. november 1953 bringer Aalborg Amtstidende en lang artikel om Dansk Kvindesamfund i Als og Hurup, idet man åbner en stor udstilling af håndarbejder under mottoet: Mit bedste arbejde.

Selve møllen var en hollandsk vindmølle med sejl. Den blev bygget i 1871 af møller Niels Severin Thomsen, som havde den til 1896. Den næste ejer var som nævnt Jens Frederiksen, som i 1905 bortforpagtede og i 1910 solgte den til min bedstefar Carl Jensen.

Som historien beskrives i værket Danske Møller side 385, blev den gamle mølle nedrevet i 1933, hvorefter Carl Jensen købte Demstrup – Råby Mølle og lod den flytte til Als. Den nye mølle havde et vindfang på 30 alen (ca. 20 meter) og var med selvsvikker og selvkrøjer.

Samme værk beskriver at:

I 1915 blev der i tilknytning til møllen oprettet et elektricitetsværk til byens forbrug, og der blev installeret en 18 HK. sugegasmotor, der i 1918 udskiftedes med en 40 HK. dieselmotor B&W.

Link til artikel om Als elektricitetsværk. Af Vagn Jensen.

<http://biecentret.mono.net/9691/-%20Als%20Elektricitetsv%C3%A6rk>

Vi har desværre ingen billeder fra Als elektricitetsværk.

Skulle nogen kunne have noget liggende, vil lokalarkivet gerne have noget billedmateriale.

Link til artikel om Als mølle. Af Vagn Jensen.

<http://biecentret.mono.net/10277/Om%20folk%20fra%20møllen%20i%20Als>

Foto fra ca. 1920 viser Carls bror Svend i uniform i samtale med lokale folk på plænen foran afholdshotellet. Serveringsdamen bagved bærer klemmebriller. Hende og de øvrige personer på billedet kender jeg ikke. Der er sodavandsflasker på bordet, men hvad den store flaske indeholder, er ikke til at se.

Det oprindelige møllehus.

Den oprindelige mølle før år 1920.

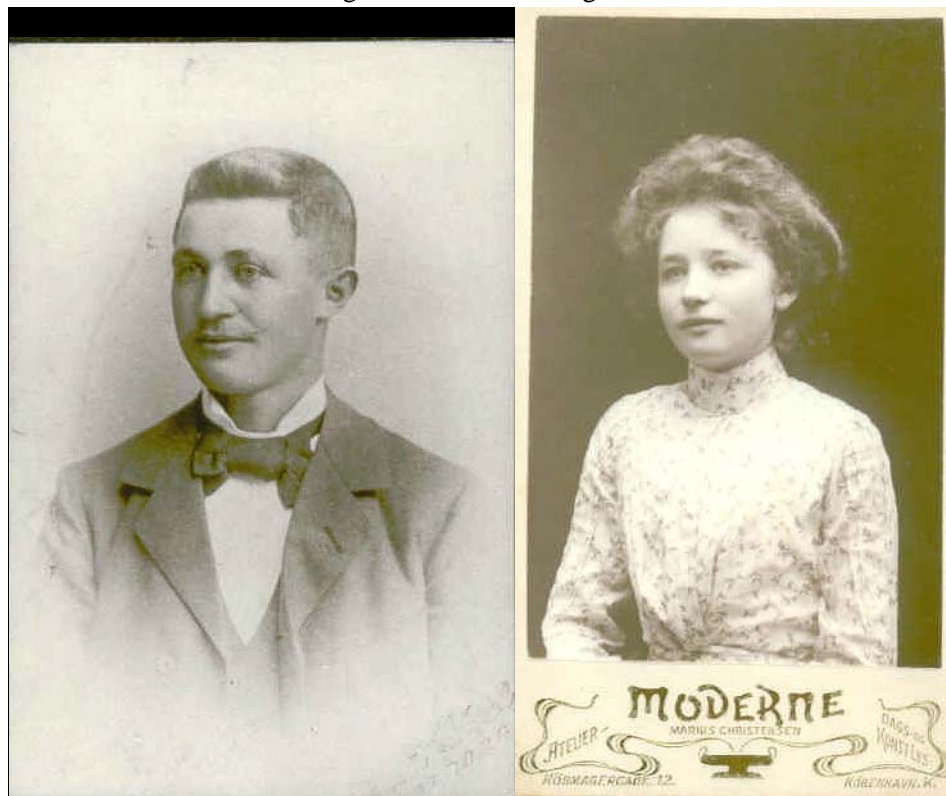

Øverst: Provstens Estrid, Hariet, Skøt Andrea, Karla fra Odde, tilflytter, Katrine, Gerts Gerda.
Nederst: Antonie, Carl Jensen, Skrædderens Anna, Slagter Anna, Cathrine Jensen, Klinke Kristine, Henning, tilflytter.

Anders Carl Martin Jensen, søn af husmand Christian Jensen og hustru Ellen Sofie f. Andersen, Faarevejle, blev i Hobro kirke gift med Cathrine Nielsen, datter af gasværksbestyrer Niels Michael Jensen og hustru Nicoline f. Jensen.

Forlovere var: Brudens far og Wilhelm Weideling, købmand i Hobro.

Om møller. Af Carl Raaschou Als. År 1950.

I Als sydsogn var møllen i Haslevgaarde den dominerende igennem forrige aarhundredes sidste halvdel. Ved siden heraf havde sydsognet dog en vejrmølle til, nemlig den saakaldte "Strandmølle" i Halrebene syd for Als by.

"Strandmøllen"

"Strandmøllen"

Denne mølle forsvandt efter nedlæggelse og nedrivning omkring aarhundredskiftet. Den laa for afsides med daarlig vej ned i havbakkerne, var vel heller ikke dengang tidssvarende, og da saa mølleren N. S. Thomsen, Vium, der var fra Hune i Vendsyssel, byggede sin egen vejrmølle umiddelbart syd for Als by pa den høje bakke dér i 1872, kunne den gamle strandmølle ikke længere klare sig.

Als år 1897, med de to møller, Als mølle og ”Strandmøllen”.

Den nybyggede mølle i Als købte et kvart hundrede år senere gaardmanden og spillemanden Jens Frederiksen og drev den i nogle år med møllersvend. Den sjællandske møllersvend Carl Jensen kom hertil i 1901 og fik inden længe møllen i forpagtning for saa at købe den i 1910.

I årene umiddelbart op imod første verdenskrig gik der en udbredt raptus over alle bønder paa egnen med anskaffelse af eget mølleri hjemme. Det var dels vindmotorer og dels petroleumsmotorer, selv mindre brug gik med her.

Als Oddevej 8.

Dette var et føleligt tab for sognets møller. I Als udvidedes derfor virksomheden med oprettelse af et elektricitetsværk for selve Als by, mens møllen nu nærmest blev en udpræget handelsmølle. 1933 lod Carl Jensen den gamle vejrmølle nedrive og flyttede den tidligere vejrmølle i Demstrup hertil. Hermed var vejrmøllen i Als nu en hypermoderne vejrmølle med møllekælder til oplagsrum, mølleloft med to store 50 tommers kværne, sigte, valseværk og grynmølle, som alt sammen findes her intakt endnu, bare ikke bruges.

Den grutning, en handelsmølle i vore dage har brug for, kan det ikke betale sig for mølleren at vedligeholde en vejrmølle for. Det er ingeniende en billig fornøjelse at lade vejr og vind slide i de store møllevinger dag og nat aar efter aar. Her er ogsaa elektriciteten al anden drivkraft overlegen, ikke mindst i nemhed.

For hen ved en halv snes aar siden overdrog Carl Jensen møllen til sin svigersøn, Hans Jørgen Jensen, der i dag er den Als møller og vistnok indehaver af egnens største handelsmølle.

Herunder Møller Hans Jørgen Jensen aar 1950.

Møller Hans Jørg. Jensen, Als, ved kværntuden i sin gamle mølle og med de fyldte kornsække stablet op omkring.

Als sogn er blevet et stærkt korndyrkende sogn. Især siden de store inddæmmede arealer langs Mariager fjord er kommet ind under kultur og er som en nybrudt prærie, der giver korn, korn og atter korn.

Det daglige folkelivsbillede aaret igennem, i hvilket vore vejrmøller var saa fremtrædende et træk, har i en nyere tid ændret sig til ukendelighed. Et lumskeligt og langvarigt vindstille sætter ikke mere hverken bonde eller, madmor eller møller graa haar i hovedet. Uden hensyn til vejr og vind har man i gaardene altid grut til svinene, mel til galopbagningen i gasovn eller i den elektriske ovn, gryn til grød og hvad andet der skal til. Bagerens brødbil kommer sine ugentlige ture med rugbrødet, varebilen fra købmand eller brugs med finmel og gryn, ligesom ølbilen har sine bestemte dage til forsyningen med flaske og ankerøl. Den formalede malt

fra møllen er i dag en ukendt ting. Bøndernes vogne paa landevejen paa vej til og fra mølle i skumringen efter arbejdstid er nu ikke andet end et fjernt minde.

For Himmerlandskysten er den tid, vi lever i, med de døende vejmøller maaske fyldt med mere vemod end længere inde i landet og langt stærkere, end menneskene i tidens travlhed har stunder og sind til at gøre sig klart. De gamle dages møllere havde til tider sine travle, ja meget travle dage, naar vindstillet havde hobet sækkene op omkring ham og nu blæsten peb gennem de svingende segl paa møllevingerne. Men til andre tider havde samme møller saa forfærdelig god tid. Da lærte han sig at drage viden af vejrtegnene og blev en klog mand paa vind og vejr. Ved Himmerlandskysten blev mølleren den klogeste af alle møllere. Andre steder i landet var blæst nu engang blæst, enten den saa kom fra det ene eller andet hjørne. Men herude ved kysten kom den enten fra land eller fra hav og var da ikke ens. Fra land kom kastevindene trimlende ud til kysten over bakker og dale, fra havet den jævne og gode vind, der drev møllen med solid sindighed. Hvem andre end netop mølleren ved Jyllands østkyst har kendt til det fine og sælsomme spil, der kan være i den solvarme sommerdags brise. Snart kommer brisen inde fra land, snart ude fra hav for at mødes med den anden saa og saa langt inde i land, eller saa og saa langt til havs og sommetider just der hvor møllen staar. Megen vind er der da ikke, kun til husbehov, men mølleren er paa sin vis part i dette fine naturens spil.

I vor tids somre drives samme naturens spil, som det er drevet i umindelige tider ind og ud over Himmerlands kyst. Men mølleren og hans vejmølle er nu gaaet ud af spillet.

C.R.